

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscript Library

No. ^{Ref.}
_{Ser.} 1196

Title: *Itsiyana*
apa Banandi Vidhi

1196

	:	Etāraṅga - Śipākaraṇaḍi	:	Title
	:	Widhi	:	
	:		:	Author
	:		:	Editor
	:		:	Year, Vols.
	:		:	Publisher
1196	:		:	Remarks

श्रीः अथोसर्जनं देशकालोक्तम् । मम एतेषां लोकाणां पञ्च अधीतानां कृद् आदीनां य ^{अतः} तानि रासना ॥ श्रीः ॥
 सर्जनाख्यं कर्म उपाकर्मादिने कर्मिण्य इति कर्मका कर्मध्या । ममाध्याप्यानां चाधीतानां कृद् आदीनां ० पञ्चमथ ॥ इति
 पूजने शिष्टाचारः । त्वष्टि लेलेपनाद्यग्निप्रतिष्ठातं कृत्वा । समिद्धमदायान्वाधानं कुर्यात् । आशिं न ० चक्षुषी आश्विनः
 अन्नप्रधानं सावित्री ब्रह्मणः । अद्वा मेधा प्रह्लाधारणा । सदसस्पति अनुमिति कृद् आदीनां । एताः प्रधानदेवता
 आश्विन अग्नि अमृण सूर्यान् अग्निं शकुन्त अग्नि मित्रावरुणौ । अग्नि अपः अग्निं मरुतः । अग्नि विश्वानुदेवाम्
 अग्निं इंद्रासोमौ इंद्रं अग्रामरुतः पवमान सोमं सोमं अग्निं संस्तुनं २० एताः प्रधानदेवताः । गृहसिद्धिचरु
 द्रव्येण शोबेण ० आश्विनभागं तं कृत्वा । सुवेणाश्वप्रधानादुक्तीर्जुं कुर्यात् । अध्याप्ये रन्वारं कुर्यात् ३०
 सावित्र्यै स्वाहा । सावित्र्या इदं नमः ३० ब्रह्मणे । ब्रह्मणाय ३० प्रह्लाये । प्रह्लाया ३० मेधाये ० मेधाया ३०
 प्रह्लाये । प्रह्लाया ३० धारणाये । धारणाया ३० । सदसस्पतये । सदसस्प ३० अनुमतये स्वाहा । अनु
 मतये ३० । इंद्राय सवित्र्यः ० कृद् आदीनां ० कृद् आदीनां पञ्चावती चैदेवं अवदानमधिकं गृह्यते । मितिसत्रा
 थ्यमंत्रपठेत् ३० प्रस्तो ० । यदि कृत्वा पञ्चावती तपनप्रार्थना । अथ सूच्युत्तरणादि अवदानं संपदं कुर्यात्
 तः अग्निमीळे मधुं कृद् अग्निर्गायत्री उतसर्जनप्रधानं गृहसिद्धिचरुदेवो विनिश्चयः ३० अग्नि
 मीळे ० अग्नये इदं नमः । कृष्णं कृत्वा सदा गस्त्या । पूजासूर्यानिष्टुपू । उतसी ० कृष्णं ० अमृण
 सूर्येभ्यः । समग्रं सूर्यादिभिः सिद्धिपू ३० । सुमग्रेद्यु ० अग्नये । आवेदेन गृहसमपदं शकुन्तो जगती
 ३० । आवेदस्त्व ० शकुन्तायेदं सोमस्य भागा धिनं गविश्वामित्रो । गिरिस्त्रिष्टुपू ३० । सोमस्य भा ०
 अग्नये ० गृहानां भागं वो जगदग्नि मित्रावरुणो गायत्री ३० । गृहानां ज ० मित्रावरुणाभ्यामिदं ०

उत्सर्जन-

लोहग्रेतोतमौवामदेवो गिरही ३० लोहग्रेतसदमित ० अग्रय ० धामं ते गौतमोवामदेव आ
पो जगती धामं ते ० अग्रय ० अवो धाम्यो वृद्धा विरि राव गिरि ह्य ३० अग्रय ०
अग्रय ० गंतान आत्रेय एव याम रु मरुतो ति जगती ० अग्रय ० मरुद्वय ० लोहग्रे
वारु स्पृहो भर ह्ये गिरि ह्य ३० अग्रय ० तं द्यग्रे प्रथमे मनेता ० अग्रय ० योन स्वः पायु
भार ह्यो विष्णवे देवा अनु ह्य ३० अग्रय ० योन स्वो ३० विष्णवे यो देवेभ्य ० अग्रय ० रो मे त्रा
वरु णिर्व सिष्ठे गिरि विरि ह्य ३० अग्रय ० प्रति चक्ष्व मे त्रावरु णि
र्व सिष्ठे द्रा सोमा वनु ह्य ३० अग्रय ० प्रति चक्ष्व ० इन्द्रा सोमा भ्या ० मानि क्ता ण्वः प्रगाथं द
द्रो वरु ती ३० मानि दन्य ० इन्द्रा ये ० आत्रेया हि सोम रि रग मरुतो नु ह्य ३० अग्रय ०
अग्रय ० स्वादिष्ठया मधु ह्यः पवमान सोमो गायत्री ३० स्वादिष्ठया ० पवमान सोमा ये द
यत्ते राजन् मारिचः कश्यपः सोमः पंक्तिः ३० यत्ते राज ० सोमा ये ० अग्रय ० अग्रय ०
स्त्रि ह्य ३० अग्रय ० अग्रय ० समानीवः संवननः संज्ञानमनु ह्य ३० समानीव ० संज्ञानये ०
ति शि क्लानं २० वाष्प क्लानं तं योरिति ततः स्विष्ट कृतं दुस्तारं रज्जु प्रहस्य सवैः सह प्राणा याम
पृथिव्या मेरुः आसने पवेशने पृथिव्या ० अनेन प्राग्रेषु दक्षे प्राङ्मुख उपविश्य अपसर्पित्वा देवो भूतान्यनु
ह्य भूतो ह्ये विनियोगः अपसर्पित्वा ० अनेन प्राग्रेषु दक्षे प्राङ्मुख उपविश्य अपसर्पित्वा देवो भूतान्यनु

उत्सर्जनं विनियोगः ३० विष्णु ह्यसि ० भूपे मि अनेन पात्रं तुल्यं मणिं पूय दक्षिणे तं पात्रं तुल्यं प्रागग्रस्पर्शं
भूते कुर्युर्ब्रह्मा जली तथ स्वयं पठन् न्यान्वाचयेत् प्रणवस्पर ब्रह्म ० सर्वेषां भूतानां वि ० सव्या ह्यति कं जपेत्तु सा
वित्री पठेत्तु शः सर्वा विरच्यसेत् ३० अग्रय ० इत्यादि भूमा ब्रह्मणेन ० इति पश्चिमा नीयं त्रिरवाह ० वृष्टि
रसी सग्निरुपो नु ह्य ३० उत्सर्जनं वि ० वृष्टि रसि ० उत्सर्जनं वै द्या इति जलं स्पृशेत् ३० अंगुलिं स्पर्शं धृतं
शंस्तस्मिन्नुले विसृजेत् ३० ब्रह्मणे ह्ये वा द द्यात् ३० अग्रय ० इति मशेषं समाप्त्वा दक्षिणे रगात् शरीरं
ध्वजं सर्वैः सह स्नानं कृत्वा चम्य सर्वैः सह ३० उत्सर्जनं गत्वेन भस्म स्नानं कुरिष्य ईशा ० शिरः तस्युरु मुखे अधोरा ०
हृदि वामे द गुर्ये सद्योजा ० पादयोः अग्रय ० इति भस्म ० जलमि ० मानसो ० इति मंत्रेण सर्वांगविलप्य स्नात्वा च
म्य ३० गोमय ० अग्रय ० तासां भूषणं तमे रोगां ० सर्वदेति शिरः प्रभयं गाने विलप्य स्नात्वा चम्य
उत्सर्जनं ३० अग्रय ० इति भुवः प्रार्थ्य ३० मावो ० इति रवनिता ० स्योनाष्ट ० इत्यादाय ३० आयते ०
इति देवी आदाय ३० तं सवितु ३० इति गायत्र्या ३० अग्रय ० त्रा तारमि ० इति पूर्वस्थां नैविकि दक्षिणे ३० यमाय
मधु मन्त्रं ० इति दक्षिणस्थां ३० तं वायामि ० इति पश्चिमतः वयं सोम ० इत्युत्तरतः ३० तं सूर्यं ० इत्युपरि
शातः अधः पश्य स्व ० इत्यधः तं अगेष्टु ३० सहस्रशी ० शिरसि अधोऽर्प्यते ० इति मुखे ग्रीवाय स्त ०
इति ग्रीवाया आत्रेयस्त ० इति हृदि ३० तं स्योनाभि ० इति नाभौ तमिन्द्रस्त ० इति बाह्वोः सोमानं ०
इति कक्षयोः यः कुक्षिः सोमपा ० इति कुक्षयोः बहिर्ना ० इति पृष्ठे ३० रुपाय ० इत्युत्तरे मेहनाष्ट ० इ
ति ज्ञान्योः एतावान् पादयोः यस्य विश्वा ० इति हस्तयोः अस्म विष्वा द गालो म्ना ० मिते सहस्रशीर्षे

पुरुषसूक्तेन शिरः प्रभसंगानि विकल्प्य स्नात्वा च मय तीर्थं प्रार्थयेत् अश्वक्रांते ० उद्धृतासि ० मृत्तिके ०
 लया हतेन पापेन गच्छामि परमां गतिं मृत्तिके ब्रह्मदत्ता ० शसकाश्च धनानि मंत्रिता ० मृत्तिके देहि मे पुष्टिं वयि
 सर्वप्रतिष्ठितं मयि प्रतिष्ठितं सर्वतमे निर्णयं मृत्तिके ० लया हतेन पापेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ० इति मंत्रैः सलिलं कुरु मे मृदं
 २ शिरसि निधाय मृत्तिकं स्नानं प्रसाह्य तीर्थं प्रार्थयेत् ॐ हिरण्यं शृंगं ० धनं वा ० धनं मे मन ० तन्न ददौ ० नमो गन्धर्व ०
 यक्षा ० तनोव ० सोहम ० अवते ० उद्धृतं मे वरुणं ० प्रपद्ये वरुणं देवमं संपाति मृत्तिकं ० याचितं देहि मे तीर्थं सर्वपा
 पेः प्रमुच्यते तीर्थं मावाहयिष्यामि सर्वाधविनिषदनं सान्निध्यमस्मिंस्तोयेतु स्कीयतां मदनुग्राह्यं इति वरुण
 संप्रार्थ्य तीक्ष्णदंष्ट्रं ० सागरस्थतु निश्वासो दंडहस्तो सुरांतवः ० जगत्त्रया जगत्तर्द्धनमामि तां सुरेश्वर इमं
 मंत्रं समुच्चार्य तीर्थं स्नानं समाचरेत् शरीरे जर्जरी ० पुष्कराद्यानि विधाय निगंगायाः सरितस्तथा आगच्छेत्
 पवित्राणि स्नानं कृत्वा सदा मम गन्दिनी नलिनी सीता मालती चमलापहा विष्णुपादाब्जसंस्तुता गंगा त्रिपथं
 गामिनी भागीरथी भोवती जगद्वी त्रिजो देवरी ० किरणा धत्त पापा च पुण्यं तोया सरस्वती गंगा च यमु
 न चैव पंच नद्यः पुनंतु मा एतान् संप्रार्थ्य याः प्रवेतो नि ० जलाशयं प्रविश्य गंगां गंगे ० ततः प्रवाहांति
 मुखं त्विनि मज्यो मज्य द्धिराचम्य आपो हि ० समुद्रज्ये ० धा आपो ० धा साराजा ० धा सुराजा ० एतो
 १ न्विद्रं तरस्तमं दी ० इमं मे गंगे ० सिता गंगे ० सतं च स ० स्नानां गंतर्पणं कुर्यात् ब्रह्मादयो ये ०
 तस्मिन्वा स्तर्पणं ११ र्दे ० कृच्छ्रद्वे पापनादयो बे सषय ० ११ र्दे ० सोमः पितृमान् ० अग्निः कव्यवा ०
 स्नानं पितृनुत ० अग्निदग्धाश्च मे जीवा ये पदग्धाः कुले मम ११ र्दे ० स्नानं तोयेन तृतायां ०

स्नात्वा

यत्र यादूषितं तोयं शरीरमात्सं सवात् तद्दोषपरिहाराय यद्भाष्यं तर्पयाम्यां इति तर्पणं कृत्वा सषीत्
 पूजयेत् प्रदक्षिणाग्रं धियुत चतुर्गुलं कुशद्वयनिर्मितं नृषीन्वीठे संस्त्रप्य कश्यपे त्रि ० सषे मंत्रकृता ०
 इति कश्यपस्य अत्रिये दाम ० इत्यत्रैः एवानस्पृधः सम ० इति भरद्वाजस्य प्रसजो मि ० इति जमदग्नेः
 उतो सिमेत्रावरुणा वसिष्ठो र्षया ब्रह्मन् मनसो धिजातः ० इत्यस्वन्न ब्रह्मणा देव्येन विश्वे देवाः पुष्करे वा
 ददंत इति वसिष्ठस्य अत्रेयं थानु स्या रिया ० इति स्या प्यरुधती ० इत्यरुधयाः नाम मंत्रै रेभिर्वीषा
 इशोपचारैः पूजो कृत्वा देवा एतस्या ० सप्तर्षयः शुभाः श्रेष्ठा सर्वेषां च शुभप्रदाः सर्वेषां पंचय
 हंतुं शानतो ज्ञानतः कृतं दूतिसंप्रार्थ्य तर्पणं कुर्यात् सावित्र्या दीं स्तर्पयेत् सावित्री तर्पयामि ०
 अग्निं तर्पे ० जयंतं स्वर्गिणि मि कादि मेत्रे स्तर्पणं मब्रवीत् देवर्षि पितृ तर्पणं ० अथ सव्येताप सव्येन वायमा
 दीं स्तर्पयेत् यमंतं ० धर्मं राजं ० मृत्युं ० अंतं वैवस्वतं ० काकं ० नीलं ० परमं हिमं ० औदुंबरं ० दध्नं ० सर्वं सतस
 यंतं ० वृकोदरं ० चित्रं ० चित्रगुप्तं ० १० यमेति हंता ० १० श्रीमत्तर्पणं निवीती सषितीर्थेन वेय्या ध्रुवाद्गोत्राय
 सां कृतिप्रवराय च अपुत्राय दाम्ये तद्दीप्याय च तिलोदकं श्रीमंतर्पे ० विश्वे जाते ० इति सषीत् जले दुहास्य
 धोते वाससी परिधाय च मय तिलकं कुर्यात् आग्रा अग्ने गृह्णा वसे होत्राय विष्णु भारती वरु
 णीं धिषणां वहु ॐ अधीवासं परिमात्सरिहं न हतु विग्रेभिः सत्ताभिर्याति विजयः वयोदधसुहते
 रेरिह सदानुशयनी सवते वर्तनी रहु ॐ अयं यज्ञो देवया अयमिये धइ मा ब्रह्माण्ययमिद्रसोम

२ आग्रावभिरुन्येभिर्हव

स्तीर्णबहिर्गच्छप्रयाहिषिबानिषिद्यविमुच्यहरीदुह ॐ अहेकतामनसाकृदिमावहदुहानोधेनुं पिबुषीम
सम्भतं पद्माभिराशुवचसा चवाजिनं ताहि नोमिपुरुहूतविश्वहो ॐ अतीयामनिदास्तिरः स्वस्ति
३ मिहिर्वावधमरातीः दृष्टुं शंयोराप उस्विभेषजं स्याममरुतः सह ॐ अग्ने सक्षेपदतपा
सतेजा उरुह्योतिर्नशते देवयुष्टे यंतं मित्रेणवरुणः सजोषा देवपासि सजसा मर्तमहः
ॐ अग्नेरक्षाणे अंसं ह प्रतिभ्रदेवरीषतः तपिष्ठैरजरो ह ॐ अग्ने भवसुषमिधा
समिधु उत बहिर् रुर्विया विरुणीता उत द्धार उशती विश्रयता मुत देवो उशत आवेह
ह ॐ अघामुरी ययदियातु धानो अस्मि यदियायुस्तत पूरुषस्य अधा सुवीरै देश
सिर्विषया योमामोघं यातु धानेसाह ॐ अध्वर्यो प्रावयातु सोममिन्द्रः पिबिषासति उपनत्नं यु
युजेष्टषणाहरी आचजगामवत्रह ॐ अग्निदूतं पुरोदधे हव्यवाह मुपब्रुवे देवो आसाद्यादिह
ॐ अग्ने बाधस्वविमृधो विदुर्गोपाभीवामपरक्षांसिसेध अस्मात्समुद्रा दूततो दिवो नोपा
भमस्तमुपनः सजेह ॥ अकारादिह्वारांतोः स्नानकाके सदापठेत् ब्रह्मलुप्तसहस्राणि भूत
हस्यशितानि च उपपातककोटीश्च नश्येव हि पाठतः सर्वपापविनि विनिर्मुक्तो विष्णोः सायुज्यमा
प्नुयात् ततश्चास्य आनोमिदं तिस्त्रो वाचदति प्रदेवत्रा ब्रह्मणो दतिस्तत् सवयो वै वस ० खंड ६
अग्निर्विसृय वेद प्रीत्यर्थं ब्राह्मणान् भोजयेदित्युत्सर्जनं ॥ ॥

आग्नेन दधिसक्तं नोपयेन्निकरुणं भवेत् उक्तमात्रमाज्यं चेत्तेषां त्रिः प्रोक्षणं भवेत् इति
अथोपाकरणं आचम्य देशकालौ स्मृत्वा ममाध्यायानां च ध्येयमाणानां कुंद आदीनां यातयामतानि
रासेनाध्ययनद्वारा श्रीपर० उपाकर्माख्यं कर्म करिष्ये अथवा मम एतेषां ब्राह्मणानां च अधीतानाम
ध्येयमाणानां कुंद आ० रासेनाध्ययनद्वारा श्री० उपाकर्म ष्ये कर्मका कर्षी तदंगस्तुलकादि कर्म
ध्येयमाणानां उपाकर्मणि देव० मन्वा ध्यात० अस्मिन् ० सावित्री ० अग्निं २० एताः प्रधानदेवता दधि
सक्तं दधेण शेषेण स्वि० संनहनेन रुद्रं यज्ञोपवीतेन परमात्मानं अस्मात्समग्निमिसादि पूर्वव
त्सावित्र्यादिं हुत्वा अवदानधर्मेण अग्निमीळ ० २० ततः स्विष्टकृत् रुद्रप्रहरणं हुत्वा दधिसक्तं
प्राश्नीयुः आसनादन्यत्रोपविश्य दधिक्राव्यो गेतामो वामदेवो दधिक्रावानुष्टुप् दधिसक्तं प्रा
शने विनियोगः ॐ दधिक्रा० विषाह्वाह इति प्राश्य ततो मार्जनं परिस्तरणं दधौ स्तेरं तदीर्धं
तितं जलं अन्येन सेचयित्वा पस्ताभिः कुर्वन्ति मार्जनं वंदारं पणतः पूर्वस्तु प्राशनतः परं नव
यज्ञोपवीतानि हुत्वा दत्ता च धारयेत् दव्यामुपस्तीर्य पंचावती चेद्विरुपस्तीर्य यज्ञोपवीतं दव्या
हुत्वा द्विरभिघार्य यज्ञोपवीतमिसस्य परब्रह्म परमात्मा त्रिष्टुप् उपाकरणं गत्वेन यज्ञोपवी०
तद्देमवि० ॐ यज्ञोप० परमात्मन इदं० ततः ब्राह्मणेभ्यो यज्ञोपवीतं दत्वा स्वयंधारयेत् ततो वेदा
रंभः प्राणानायम्य० सर्वेषामुपाकरणे विनियोगः ॐ भस्मर्चनं स्वरिषादि पूर्ववत् दक्षिणं मुखं
गामिंसे उपाकृतं वेदः ३ इति मंत्रेण अंगुलिस्तु कुशद्वयं दक्षकंदो निधाय पुरुषं पश्य प्रा
श्नित्वा हि मशेषं समापयेत् वेदप्रीत्यर्थं यथाशक्ति ब्राह्मणं भोजनं इत्युपाकरणं प्रयोगः

अथ नूतन ब्रह्मचारिणः वेदग्रहणसिद्धिद्वारा श्रीः उपाकरणं करिष्ये. तदादे निर्विधतासिध्यर्थे गण
पतिपूजनं पुण्याहवचनमाह का पूजनं नादीत्यादि च आचार्येण तत्कारयित्वा उपाकरणमारभेत् यज्ञो
पवीतधारणकाले नवीनयज्ञोपवीतकटिस्तत्र कौपीनवस्त्रमेखलादंडादिना नितनमंत्रैर्धृत्या
पुराणानिकटिस्तत्रादीनि विसृजेत् अस्मिन्नुपाकरणे सभादीपदानं सौभाग्यवसः स्त्रि
यः कुर्वति. ॥ संहिताप्रथमोग्रंथः ब्राह्मणतु द्वितीयकं आरण्यकं तृतीयं स्याच्छ्रुति
चातुर्थी द्विस्मृता कल्पस्तु पंचमोऽर्थः षष्ठं व्याकरणं स्मृतं निघंटुः सप्तमोऽर्थो नि
रुक्तं तृष्टमं स्मृतं छंदस्तु नवमं प्रोक्तं ज्योतिषं तद्ध्यादशमं तथा ऐतरेयं तद्दशमं ग्रंथो व्या
डिनैव महर्षिणा ३

आग्रावेभिरहून्योभिरक्तुभिर्वरिष्ठं वज्रमाजिघर्षति स्मिति ^{मायिनि} शतं वायस्य प्रच
रन्स्वेदमे संवर्तयंतो विवेकतयिन्नेह